

RUS YAZAR/HACI İVAN PAVLOVIÇ YUVAÇEV'İN SEYAHATNAMESİNDE İZMİR

Muvaffak DURANLI*

Makale Geliř Tarihi: Mayıs 2023

Makale Kabul Tarihi: Haziran 2023

Öz

Geçmişte sadece bir elitin yararlanabileceği bir eylem olarak seyahat, günümüzde ulaşım sistemindeki teknik gelişmeler, ekonomik olanaklar sayesinde toplumların pek çok bireyi için mümkün olan eylemlere dönüşmüştür. Bu olanakların söz konusu olmadığı geçmiş zamanlarda edebi türler arasında seyahatname veya gezi yazısı adıyla tanımlanan bu tür hem edebiyat hem de farklı bilimsel çalışmalar için kaynak niteliği kazanmıştır. Fakat şimdi bir zamanlar merakla, bireyin hayal dünyasının sınırlarıyla okunabilen seyahatnamelerin yerini gezi blogları almıştır. Artık seyahatnameler farklı bilimsel çalışmalarda geçmişin anlaşılmasında, kavranmasında kullanılan kaynaklar niteliğini kazanmıştır. Bu yazıda 1900'lerin başında İzmir'de bulunan Rus yazar İvan Pavloviç Yuvaçev'in gözünden İzmir ve çevresinin panoraması verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Rusya, İzmir, Seyyah, Hacı, İstanbul.

IZMIR IN THE TRAVELOGUE OF RUSSIAN AUTHOR/PILGRIM IVAN PAVLOVICH YUVACHEV

Abstract

Travel, as an activity that in the past could only benefited by the elite, has become an activity accessible to many members of society due to the technical development of the transport system and economic opportunities. In the past, when there were no such opportunities, this genre, which was defined as a guide among literary genres, became a source of both literature and various scientific studies. But now travel blogs have taken the place of travel books that could once be read within the limits of the human imagination. Now travelogue has acquired the quality of resources used to understand and comprehend the past in various scientific studies. This article will give a panorama of Izmir and its environs through the eyes of the Russian writer Ivan Pavlovich Yuvachev, who was in Izmir in the early 1900s.

Key Words: Russia, Izmir, Traveler, Pilgrim, Istanbul.

---

* Prof. Dr., Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, İzmir/Türkiye, m_duranli@hotmail.com ORCID: 0000-0002- 4529-2700.

GİRİŞ

Bir şehrin, bölgenin geçmişi için kullanılacak ana kaynaklardan biri de seyahatnamelerdir. Kendi içinde yapısal olarak farklı alt türlere ayrılabilir olan seyahatnameleri temelde iki ana tür olarak ele almak mümkündür. Birinci tür seyahatnameler, gezilen bölgenin kültürüne yabancı olmayan, bu ve benzeri kültür kodları ile donanmış seyyahlar tarafından yazılmış seyahatnamelerdir. Bu tür seyahatnamelerde bazı durumlarda seyyah, kendisi için bilindik olan bir unsuru yazıya dökme gereği duymaz. Onun için önemi olmayan bu unsur, onun seyahatnamesinin yazıldığı dili ana dili olarak kullanan okuyucu için de bir şey ifade etmeyecektir. Bu nedenle bu tür bir seyahatnamenin kaynak olma özelliği ikinci plana düşecektir. Seyahatnamenin ikinci plan kaynak olmaması için yazarının Evliya Çelebi olması gerekir. Elbette her seyyah Evliya Çelebi değildir, “seni sana anlatma”da başarılı olmak çok da kolay değildir. Bu nedenle ikinci tür seyahatnameler kaynak olarak daha fazla önem taşımaktadır. Bu tür seyahatnameler, bölge kültürüne tamamen yabancı olan, gördüğü her yeni, her farklı olanı yazıya döken, pek çok açıklama veren yabancı seyyahların yazdıklarıdır. Bu seyyahlar için her şey değerlidir, ilginçtir, her şey onların seyahatnamesinde yer almalıdır. Bazen bu tür seyyahlar gördüklerine ön yargı ile de yaklaşabilir veya klasik söylem ile onları “çarpıtabilirler”. Bilimsel gerçekliğe dayanan çalışmalarda kaynak ve kaynağın verileri sorgulanmadan kullanılmayacağı için bu tür çarpıtmaların sorun olmayacağı aşikârdır.

Rus Hacılar veya Rus Seyyahlar

Türk topluluklarının yaşadığı alanlar pek çok yabancı seyyahın, özellikle de Rus seyyahların seyahatnamesinde yer alır. Özellikle Grigoriy Nikolayeviç Potanin (1835- 1920), Grigoriy Efimoviç Grum- Grjımaylo (1860- 1936), kardeşi Mihail Efimoviç Grum- Grjımaylo (1861- 1921), Nikolay Mihayloviç Prjevalskiy’in (1839- 1888) Orta Asya ve Sibirya’ya, Türk topluluklarının yaşadığı bölgelere yaptığı seyahatler günümüzde de tarihi önemini korumaktadır. Bu seyyahların temel özelliği seyahati bilimsel bir amaç gözeterek gerçekleştirmiş olmalarıdır. Geçmiş dönemin geleneğini, yaşam biçimini, inançlarını öğrenmemiz için temel kaynaklar arasında yer alan bu tür seyahatnamelerin yazılma tarihleri onların geç bir dönemde gerçekleştiğini göstermektedir. Ayrıca adını saydığımız bu seyyahların eserleri Rusça “puteşestvie” (seyahatname) adıyla tanımlanmaktadır. Kelimenin Rusça biçimini verme nedenimiz, Rusçada

seyahatname türlerinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Bizde “seyahatname” veya “gezi yazısı” gibi tanımlayıcı kelimeler sadece bir seyahatin, yolculuğun notları iken Rusçada seyahatnamenin türünü tanımlayıcı iki kelime kullanılmaktadır. Burada verdiğimiz birinci Rusça kelime genel bir seyahatname kavramını içermektedir. Bu tür seyahatnameler bilimsel amaçların yanı sıra eğlence amaçlı da olabilir ve kelime Rusçada yol anlamına gelen “put” kelimesinden türetilmiştir.

Bu tür seyahatler öncesinde Rusça olarak yayınlanmış pek çok seyahatname ise literatürde “hojdenie/hojenie” veya “palomniçestvo”¹ (haç yolculuğu) kelimeleri ile tanımlanmıştır. “Hojdenie” kelimesi kökeninde “yürüme”, “gitme” gibi anlamlar içerir. Her ne kadar seyyah bu yolculuğun tamamını yürüyerek gerçekleştirmemiş de olsa yolun bir kısmında “yürüme” eylemi söz konusudur. Kelime mecaz anlamıyla ilahî gerçeğe, Tanrıya yürüyüşü simgelemektedir. Bu seyahatnamenin yazarı seyyah unvanını değil, seyahatinin sonunda hacı unvanını alacaktır. O, bu seyahatinde kutsal mekânları, kutsal kitaplarda adı geçen azizlerin mezarlarını ziyaret edecek, ne yazık ki sınırlı ölçüde çevresine bakacak, “kutsal” olmayan çok az yer, olay vb. onun bu yürüyüşünün tasvirlerinde kısaca yer alacak veya hiçbir şekilde yer almayacaktır.

Tanım olarak vermeye çalıştığımız bu iki seyahatname türü içinde en eski tarihli olanlar, “hojdenie” ve “palomniçestvo” olarak tanımlananlardır.

Seyahatname bu şekilde farklı adlandırılırken bu durum seyahatnameyi yazan seyyah için de söz konusudur. Birinci gruptaki seyahatleri gerçekleştirenler “puteşestvennik” (yola giden/seyyah) anlamındayken, ikinci gruptaki seyyahlar “palomnik” (hacı) olarak tanımlanmaktadır. Fasmer eski Rusçada da kullanılan bu kelimenin Fransızca “paumier, İtalyanca “palmiere” kelimesine benzer şekilde üretildiğini ve anlamının palmiye taşıyan olduğunu belirtir (Fasmer, 1987: 193). Gerçekten de kutsal topraklara giden hacılar Rusya'ya yollarında getirdikleri palmiye dalları ile dönmüşlerdir. O günlerde Rus topraklarında yetişmeyen palmiye dalı, hacının kutsal topraklara gittiğinin bir kanıtı olarak kabul edilmiştir. Ayrıca “palomnik” kelimesi ile birlikte Rusçada hacı anlamında batı kökenli “piligrim” kelimesinin de kullanıldığı görülmektedir. Fasmer, bu kelimenin Latince “peregrinus” kelimesinden geldiğini belirtmektedir².

¹ Kaynaklarda “Palomniçestvo” kelimesinin kullanımı yaygın değildir.

² Fasmer, 1987: 259- 260.

Dini amaçlı bu seyahatnameler Rus edebiyatının oluşma dönemi için oldukça önemli kaynaklardan olmuştur. İnanır, bu eserleri “Üç yüzyıl boyunca, XI. yüzyıldan XIV. yüzyıla kadar Hacca giden seyyahların notları, Rus gezi türünün tek örneği olmuştur” şeklinde tanımlamaktadır³.

Jitin bu türün ilk örneğinin XII. yüzyıla ait “Rus Ülkesinden Başrahip Daniil’in Yaşamı ve Yolculuğu” (Jitie i hojenie igumena Daniila iz Russkoy zemli) adlı seyahatname olduğunu, bu eserin daha sonraki çalışmalar için örnek teşkil ettiğini belirtmektedir⁴.

Dini içerikli bu seyahatnamelerin zaman içindeki dağılımı eşit ölçüde değildir. Örneğin bir dönemde onlarca seyahatname yayınlanırken başka bir dönemde neredeyse hiçbir seyahatname yayınlanmamıştır. Bunun en temel nedeni gezilecek kutsal mekanlarının çoğunluğunun yabancı ülkelerin hâkimiyetindeki bölgelerde olması, Rusya’nın o dönemde bu ülkeler veya bölgelerin yönetimleri arasındaki ilişkilerin kötüleşmesi veya kesilmesidir.

“Konstantinopol’un Türklerin hâkimiyeti altına girmesinden sonra Rus hacılığında bir düşme oluşur, ancak XVI. yüzyılın ikinci yarısında Rus tüccarların resmi seyahatleri ile bağlantılı eserler yeniden görülmeye başlar. Bu dönem çağdaşları arasında “Trifon Korobeynikov’un Seyahati’ (Hojdenie Trifona Korobeynikova) en popüler olanıdır”⁵.

Jitin’in bu eseri popüler eser olarak tanımlamasına karşın bazı araştırmacılar tarafından değerli bir eser görülmesine karşın bu esere şüphe ile yaklaşılmaktadır. Örneğin Loparev’e göre, “Korobeynikov ve onun arkadaşlarından hiçbiri yazarlık yeteneğine sahip değildir, Moskova’ya dönünce kendi yolculuklarını yazmak istemiş ve Poznyakov’un unutulmuş olan eserinden faydalanmışlar ve onun bir efsane ile ilgili notlarını bütünüyle almışlardır”⁶.

İlişkilerin inişli çıkışlı olduğu yüzyıllardan sonraki dönemlerde dini içerikli bu tür seyahatnamelerin sayısı sürekli olarak artmaya başlar. Bokatov bu durumu özellikle XIX. yüzyılın ilk döneminde ve sonrasında Rus-Türk anlaşmaları ile hacıların güvenliğinin tespit edilmesi ile hacı sayısının belirgin artış gösterdiğini, hatta hacı sayısının 1895- 1899 yılları

---

³ İnanır, 2008: 1.

⁴ Jitin, 2020: 176.

⁵ Jitin, 2020: 176.

⁶ Loparev, 1889: XVII.

arasında 26. 104 olduğunu, bu sayının büyük çoğunluğunu köylülerin oluşturduğunu belirtir⁷.

Yoğunlaşan bu trafik ticari alanda faaliyet gösteren işletmelerin de dikkatini çekmiş ve şirket adı olarak ROPiT'i (Russkoe Obşçestvo Parohodstva i Torgovli/Rus Gemicilik ve Ticaret Kurumu) kullanan gemicilik şirketi 12 Haziran 1858 tarihinde Osmanlı ve Filisin arasında seferlere başlamış. Odessa Filistin arası yolculuk 10- 14 gün arası sürmüş ve güzergâh İstanbul limanı, buradan İzmir ve Beyrut limanlarına, ardından Yafa olarak belirlenmiştir⁸.

Rusya'nın gemicilikte gelişmesi ve deniz yolculuğunun sıradan, dar gelirli insanlar için de ulaşılır olması ile birlikte haç yolculukları artmış, daha hızlı ve güvenli yolculuk için haç güzergâh önceki dönemlerden biraz farklılaşmış ve güzergâha İzmir limanı ve yakın bölgesi girmiştir.

XVIII. yüzyılın ikinci çeyreğinde Kiyev'deki Matroni manastırından keşiş Serapion da haç yolculuğuna karılmış ve onun bu yolculuğunun güzergâhı Borispil, Zolotonosha, Çigirin, Zaporijy Siçi'ye kadar kara yolculuğudur. Buradan sonra şarap yüklü gemilerle bu yolculuğu sürdüren Serapion İstanbul'a geçer.

Kıyıya çıktıktan sonra Serapion ve yol arkadaşları Türk yöneticiler tarafından tutuklanır, fakat üç gün sonra A. İ. Neplyuyev'in⁹ ricası üzerine serbest bırakılır. Konstantinopol'ün ilgi çekici ve "kutsal yerlerini" ziyaret ettikten sonra Serapion Atina'ya ve buradan da Smirna/İzmir'e gider. Serapion İzmir şehri için şunları yazar:

"Smirna şehri büyüklüğü ve güzelliği ile pek çok şehirden üstündür ve Tsargrad dışında gördüğüm onca şehir içinde sadece bu şehir şanlı Tsargrad ile karşılaştırılır; yine de ben Tsargrad'dan daha güzelini daha görmedim, sadece oldukça küçük bir şehir. Buraya her zaman çok sayıda büyük ticari gemiler gelir; bu şehirde incir, kuru üzüm ve oldukça iyi şarap vardır. Buradan hem Tsargrad'a hem de diğer şehirlere ve ülkelere gemilerle bu ürünler gider"¹⁰. Dantsig, Serapion'un 1749 tarihinde

---

⁷ Bokatov, 2020: 31- 32.

⁸ Jitin, 2020: 178.

⁹ Adrian İvanoviç Neplyuyev, 1746- 1750 yıllarında İstanbul'da görevli Rus diplomat.

¹⁰ Dantsig, 1959: 21.

gerçekleştirdiği bu seyahatin verilerini ancak 1873 yılında yayımlandığını belirtmiştir¹¹.

Burada Rusça kaynaklarda İzmir şehrinin uzun bir dönem “Smirna”, İstanbul’un ise Batı literatüründeki gibi “Konstantinopol” olarak adlandırıldığını belirtelim. İstanbul’un Slav halkları arasındaki ikinci adı ise “Tsargrad” olmuştur. Leskinen, 1870’li yıllara ait Rusça süreli yayınlarda “Konstantinopol” adının değil, daha çok “Stambul” ve “Tsargrad” adlarının tercih edildiğini belirtmektedir¹².

Avgustin, Rus hacıların Filistin topraklarındaki varlığını ele aldığı makalesinde Rus hacıların bu topraklara seyahat süreçlerini değinirken Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra hacı akınının kesildiğini belirtmektedir. Ancak 1914 yılından itibaren Rusya’dan değil, diğer ülkelerdeki Rusların, özellikle Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri’ne göç etmiş olanların hacı olarak bu coğrafyaya geldikleri, uzun bir aradan sonra ilk kez 1955 yılında tekrar Rusya’dan bu topraklara bir hacı grubunun geldiği bilinmektedir¹³.

Avgustin’in çalışmasına göre 1914- 1955 yılları arasında Hristiyanlığın kutsal mekânlarında Rusya’dan gelen Rus hacıları görmek mümkün değildir. 1914 tarihinden önce de Filistin’e giden hacı sayısının çok olmasına rağmen bu topraklarla ilgili seyahatname yazılarının da azaldığı görülmektedir. Bunun en temel nedenlerinden biri seyahatnamelerin birbirini taklit eder nitelikte olması, neredeyse hacıların görmedikleri, sağlık veya ekonomik nedenlerle göremedikleri kutsal mekânları daha önceki seyahatnamelerden alıp kopyalamaları, bazı seyahatnamelerde bir edebi tür olarak tanımlanmaya olanak yaratmayan dil kullanımlarıdır.

Makalede belirttiğimiz, 1914 öncesi son döneme ait İvan Pavloviç Yuvaçev’in ilk kez 1902’de parçalar halinde, sonra 1904’te bir bütün olarak yayınlanan haç yolculuğunun İzmir aşaması üzerinde durulacaktır. Yuvaçev’in seyahatnamesini dönemindeki seyahatnamelerden ayıran farklılık ise Yuvaçev’in gördüklerini tanımlamada usta bir yazar olmasıdır. Yuvaçev, hacı ve yazar özelliklerini kendi kimliğinde harmanlamıştır.

¹¹ “Putnik ili puteşestvie vo Svyatuyu Zemlyu Matrinskogo monastırya inoka Serapiona. 1749 goda”, *Çteniya v Imperatorskom Obşçestve istorii i drevnostey rossijskih*, kn. 3, 1873, s. 78 ve devamı.

¹² Leskinen, 2021: 546.

¹³ Avgustin, 2018: 248.

Yazar/ Seyyah İvan Pavloviç Yuvaçev

İvan Pavloviç Yuvaçev (1860- 1940) tarihleri arasında yaşamış çok yönlü bir kişiliktir. Rusya'da liman şehri Kronştadt'taki denizcilik lisesinde okuduğu dönemde pek çok genç gibi, siyasi olaylara karışmış, okulu bitirdikten sonra Karadeniz filosunda görev almış ve denizciler arasında siyasi propaganda yürütmekten suçlanarak 1883 yılında tutuklanmıştır. Başlangıçta verilen idam cezası daha sonra 14 yıllık sürgün cezasına dönüştürülmüştür. Bu sürenin dört yılını Petropavlov ve Şlisselburg kalelerinde tek kişilik hücrede ve sekiz yılını Sahalin çalışma kampında geçirmiştir¹⁴.

Bu sürenin sonunda özgürlüğüne kavuşan Yuvaçev, dönemin dini içerikli yayın organlarında edebi denemelerini yayınlamış ve bazı eserlerinde sürgün sırasında oluşturduğu "Mirolyubov" takma soyadını kullanmıştır. Yuvaçev'in oluşturduğu bu takma adın ilk kelimesi Rusça "mir" (barış) ve ikinci kelime ise "lyubov" (sevgi, aşk) anlamına gelmektedir.

Yuvaçev'in eserleri, belki daha doğru bir ifade ile yayınları, onun yaşamı üzerine kurgulanmıştır. Örneğin "Şlisselburg Kalesi" (Şlisselburgskaya Krepost) tek kişilik hücredeki ağır koşulları anlatır. "Sahalin'de Sekiz Yıl" (Vosem let na Sahaline) adlı yayında sürgün dönemi ve sürgündeki sıradan günler ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiştir. Yine "Yaşlı Bir Denizcinin Notlarından" (İz zapisok starogo moryaka) adlı çalışmada 1880'li yılların başında gençliğin siyasi fikirleri ve yazarın siyasi faaliyetleri anlatılmaktadır¹⁵.

Yuvaçev'in bu eserler yanında şiir türünde de eserler verdiği bilinmektedir. Araştırmacı Stroganova, onun şiirlerinin dini içerikte olduğunu ve yazılan şiirlerin büyük çoğunluğunun zaman içinde kaybolduğunu belirtmiştir¹⁶.

Yayınladığı şiir kitabının önsözünde Yuvaçev, "Bir subay olarak ben şiiri pek sevmedim, fakat tutuklandıktan iki yıl sonra Tanrının merhametiyle hapisanede şiir yazmaya başladım. İlk şiirlerimi hafızamda tutmak zorunda kaldım, çünkü o zaman ne kalemim ne de kağıdım yoktu.

¹⁴ Stroganova, 2017a: 92.

¹⁵ Stroganova, 2017a: 92.

¹⁶ Stroganova, 2016: 251- 256.

1885 yılında bana bazı şiirlerimi kaydetmem için kalem verdiler. Bir general ricam üzerine kendi defterlerini bana verdi¹⁷.

Sürgün yıllarında Yunanca da öğrenen Yuvaçev, din kitaplarını Yunanca okumaya çalışmış ve dini metinler üzerinde çalışmıştır¹⁸.

Kaynaklarda Yuvaçev'in 1902 yılında Nadejda İvanovna Kolyubakina ile evlendiği ve 1905 yılında bu evlilikten doğan ilk erkek çocuğun şair, yazar Daniil İvanoviç Harms (1905- 1942) olduğu bilinmektedir. Eserlerinde Yuvaçev soyadını kullanmayan şair, 1941 yılında tutuklanmış ve 1942 yılında tutuklu olduğu hapisanenin revirinde ölmüştür¹⁹.

Gerçekte Daniil ailedeki ikinci erkek çocuktur, fakat Pavel adını verdikleri ilk erkek çocuklarının ölümü ile sarsılan Yuvaçevler, ikinci erkek çocuğa dini içerikli bir ad verirler. Yuvaçev günlüğünde bu adın "Tanrının yargısı" anlamına geldiğini belirtir²⁰.

Yuvaçev'in bu dönemden sonra Orta Asya Araştırma Gezisine katıldığı ve onun bu araştırma gezisinin sonucunda *İstoriçeskiy Vestnik* dergisinin 1907 yılı Aralık sayısında Kırgız kadın komutan Kurmancan Datka hakkında bir makale yazdığı bilinmektedir. Makalenin başlığı "Kurban- Can Datha. Alay'ın Kara- Kırgız Kraliçesi" (Kurban- Can- Datha, kara- kirgizskaya tsaritsa Alaya) şeklindedir. Yuvaçev'in bu makalede yolculuk gözlemlerinin yanı sıra Kurmancan Datka'nın oğlu Mahmut Bey ile tanışmasına özel bir yer verdiği görülmektedir. Bu makale Bölgenin sanatsal tasvirleri ile dikkat çekicidir²¹.

Ne yazık ki, Yuvaçev'in bu Orta Asya gezisi ile ilgili bu makale dışında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

1917 yılından sonra Yuvaçev Finansman Komiserliği Merkezi Bütçe Dairesinde müfettiş olarak çalışır ve 1920 yılında emekliye ayrılır²².

Yuvaçev'in oğlunun tutuklandığını görmemiş ve 17 Mayıs 1940 tarihinde seksen yaşında vefat etmiştir

İvan Pavloviç Yuvaçev'in Haç Yolculuğu

---

¹⁷ Yuvaçev, 2016: 257.

¹⁸ Stroganova, 2017a: 93.

¹⁹ ET: 15. 05. 2023. https://biblioclub.ru/index.php?page=author_red&id=93566.

²⁰ Stroganova, 2017b: 36.

²¹ Yuvaçev, 1907: 954- 980.

²² Stroganova, 2017b: 38.

Yuvaçev'in hac yolculuğunu anlattığı eseri "Filistin'e Kutsal Mezara Yolculuk" (Palomniçestvo v Palestinu k Grobu Gospodnyu) başlığını taşımaktadır.

Eser, ilk olarak 1902 yılında *İstoriçeskiy Vestnik* dergisinde bölümler halinde yayınlanmıştır. Eserin ilk dört bölümü derginin Haziran sayısının 962- 977 nolu sayfaları arasında yer alır. Bu dört bölümde de fotoğraf verilmemiştir. Yine aynı derginin Temmuz sayısının 163- 195 sayfa aralığında yer alan bölümde metnin üç bölümünün yanı sıra yedi resim yayınlanmıştır. Ağustos sayısında 504- 543 sayfaları arasında dokuz resim yer almış, metnin 8- 19 bölümleri yayınlanmıştır, Eylül sayısında 884- 923 sayfaları arasında 20- 26. bölümler ve sekiz fotoğraf yer almıştır.

Ekim sayısında 209- 250 sayfaları arasında 27- 33. bölümler ve dokuz resim, Kasım sayısında 647- 682 sayfaları arasında 34- 38. bölümler ve sekiz resim, Aralık sayısında 1044- 1066 sayfalar arasında 39- 44. bölümler ve resim olmadan yayınlanmıştır.

Bazı araştırmacılar Yuvaçev'in bu yolculuğu 1900'lerin başlarında tamamladığını, ancak 1902 yılında yayınlamayabildiğini belirtmektedirler²³.

1902 yılındaki tefrika yayından sonra seyahatname 1904 yılında 46 bölüm halinde müstakil kitap olarak S. Peterburg'ta yayınlanmıştır.

Kitabın kapağında yukarıda belirttiğimiz ana başlıktan sonra "İstanbul, Küçük Asya, Suriye, Filistin, Mısır ve Yunanistan'a Yolculuğun Notları" alt başlığı yer almakta ve kitapta 126 resim olduğu belirtilmektedir.

Eserin "Önsöz" bölümünde otuz sekizinci bölüme eklemeler yapılarak basıldığını ve kitapta yer alan resimlerin çoğunluğunun İmparatorluk Ortodoks Filistin Derneği'nin zengin koleksiyonundan alındığını belirtilmektedir. Önsöz'ü son cümlesini Yuvaçev "Tek kelime ile ben Doğuda iki aylık yolculuk boyunca kendi gözlerimle gördüklerimden ve kulaklarımla duyduklarımın oluştuğu çoğunlukla kişisel gözlemlerimi notlarımda ifade etmeye çalıştım"²⁴ şeklinde tamamlar.

---

²³ Vasilyev, 2017: 36.

²⁴ Yuvaçev, 1904: 2.

Eser, 1904 yılı yayınında müstakil kitap formatında olsa da 1901-1916 yılları arasında yılda 12 sayı olarak yayınlanan “Otdih hristianina” (Hristiyanın Dinlenmesi) dergisinin ücretsiz eki olarak dağıtılmıştır²⁵.

2014 yılında Yuvaçev’in bu eseri OLMA Media Grupp tarafından tekrar yayınlanmıştır.

Yuvaçev’in Seyahatnamesinden Bazı Kareler

Genel olarak Filistin’e yapılacak hac yolculuğunu Yuvaçev şu şekilde tanımlamaktadır. “Her şeyden önce Filistin’e yapılacak yolculuk pek çok problemi ve hatta yaşam için risk içermesiyle bağlantılıdır. Şimdi ise az ya da çok, her yaştan birey için ulaşılabilir ve hoş bir gezidir²⁶.

Onun seyahatnamesinde bu seyahatin bütün gelişmelere karşın çok olumsuz koşullar içerdiği de belirtmiştir. Örneğin “Hacılar için özel gemiler olmasıyla ilgili olarak daha önceki sözlerime dönecek olursam ben yine gemi mal yüklü güverteye Türkleri almak için boğazlara uğramasaydı, bunun yerine, Patmos adası gibi daha saygın yerlere uğrasaydı daha iyi olurdu”²⁷.

Yuvaçev, seyahatnamesinde olumsuzlukları yazdığı kadar bazı hacı adayların inancının ne kadar güçlü olduğunu da dile getirmiştir:

“Kendimi hastaların ve çaresizlerin arasında buldum. İnancın, özverinin ve sabrın şaşırtıcı örneklerini görme fırsatım oldu. Üstü başı yolculuk için gerekli eşyalarla dolu ak saçlı kadın ayaklarını sürüyor. Onun için düz bir yolda gitmek bile zorken taşlar arasından hızlıca kayıp geçiyor. Fakat dinlenmek için oturdu. Kervan dağların ardında kayboldu. O terkedildi. Onu haydutlar yağmalayabilir. Fakat yarım saat sonra kervanın ilk durağında birden uzakta bir tepe üstünde belirdi. Acele ediyor, değneğini sallıyor. Genellikle kavaslar bu yaşlı kadın gibi geri kalan hacılar yetişebilsin diye daha ilerilere gitmezler”²⁸.

Yuvaçev’in Seyahatnamesinde İzmir

Elbette Yuvaçev’in bu yolculuğunun tasvirinde en başlıca yeri kutsal topraklar, Filistin, kısmen de İstanbul’daki kiliseler yer almaktadır. Eserde sadece iki bölümde İzmir şehrine değinilmektedir. Yuvaçev dışında pek çok

---

²⁵ Belyayeva vd. 1959: 545- 546.

²⁶ Yuvaçev, 1904: 361.

²⁷ Yuvaçev, 1904: 29.

²⁸ Yuvaçev, 1904: 181.

hacının seyahatnamesinde İzmir'e hiçbir şekilde değinilmemiş olması nedeniyle Yuvaçev'in seyahatnamesi ayrı bir önem taşımaktadır.

Eserin dördüncü bölümü "Takımadalarda" (v Arhipelage) başlığını taşımakta, İzmir bu dördüncü bölüm içinde yer alan alt konuların içinde ve ilk sırada yer almaktadır. Yazar, her bölüm içinde alt başlıklar vermemekte, sadece bölüm başlığı altında geçecek konuların adları bölümün ilk sayfasında verilmektedir.

İzmir şehrinin anlatıldığı bölüm 17- 23 nolu sayfalar arasında yer almaktadır. Bu bölümde sırasıyla, "İzmir", "Pravoslav (Doğu Ortodoks) Tapınakları", "Apokrif Kitaplar", "Gemide Ticaret", "Sakız", "Patmos", "İncil Üzerine Sohbet", "Mavi Deniz", "Güvertedeki Canlılık", "Hayırsever Tüccar" başlıkları yer almaktadır.

Seyahatnamede İzmir'in anlatıldığı bölüm yağmur tasviri ile başlamaktadır.

"Akşamleyin İzmir yolunda bizi yağmur yakaladı güvertedeki yolcular kendi kaftanlarına ve kürklerine sıkıca sarıldılar. Yağmurla birlikte güvertedeki her şey daha bir çamur oldu. Ancak kendilerine "iyi bir yer" seçmiş olan kamaralardaki hacılar birbiri ardına akafistler (şükran şarkıları) okudular ve söylediler.

Gece saat 11 sularında İzmir limanına girdik ve demir attılar. Bizden az uzakta bir Rus buharlı gemisi tarafından harap edilmiş üç direkli bir Yunan teknesi görünüyordu. Şehrin kıyı tarafında suda uzun aydınlık çizgiler oluşturan pek çok ışık vardı. Geç saat olmasına karşın Küçük Asya'nın bu baş şehrinde insan gürültüsü ve müzik duyuluyordu. Gemimiz limanda geceleme için kaldı.

Ertesi gün sabah erkenden güverteye Yunanlı bir kılavuz geldi ve ikinci sınıf hacılar arasından şehri gezmek isteyenlerden küçük bir grup oluşturdu"²⁹.

Yuvaçev için bu seyahatnamenin her ayrıntısı önemlidir. Yunanlı kılavuzun istediği ücret de bu ayrıntıya dahildir.

"O bizden kendi hizmeti ve kayık için adam başı birer frank aldı. Biz İzmir'deki üç temel kiliseyi ziyaret ettik: S. Fotini (Aya Fotini Rum Ortodoks Kilisesi), Georgiev ve İonna Bogoslova. Son kilisede bize renkli resimli ve

---

²⁹ Yuvaçev, 1904: 17.

yaldızlı parşömen üzerine yazılmış el yazması bir İncil gösterdiler. Yunanlı rahip hacılara bu İncil'in Evangelist İonna tarafından elle yazıldığını söylediğinde inançlı halk kitaba saygıyla bakmaya, daha içten bir şekilde mum satın almaya ve para bağışlamaya başladı. Ben ilk anlarda bizim saf kalpli hacının hayalini yıkmak istemedim ve Yunanlının bu açık yalanını ortaya koymadım"³⁰.

Yuvaçev tarafından adları verilen kiliselerden Aya Fotini Rum Ortodoks kilisesinin 1793 yılında inşa edildiği, 1856 yılında onarım geçirdiği bilinmektedir³¹.

Büyük çan kulesi ile en ünlü Ortodoks kilisesi Aya Fotini olduğu ve Frenk Mahallesi'nde bulunan kilise, 1922 İzmir yangınında yandığı bilgisi mevcuttur³². Fakat diğer iki kilisenin, Georgiyev ve İonna Bogoslova, günümüzdeki durumu ve tam adları hakkında bilgi kaynaklarda yer almaktadır.

Yuvaçev, İonna Bogoslova Kilisesi'nin bahçe kapılarının yanında satılan kitaplarla da ilgilenir.

"Tapınağın bahçe kapılarının yanında dini içerikli küçük Yunanca broşürler satılıyordu. Ben kötü bir gri kağıda özenmeden basılmış bu kitapçıklardan birkaç tanesini tanesi beşten satın aldım. Bunlar Rus halkı tarafından da sevilen "Meryem'in Rüyalari" tarzından çoğunlukla apokrif anlatmalardı. Onlardan bazılarının başlıkları...

Bu broşürlere bakınca eğer onlar Rusça yayınlanmış olsalardı bizim hacılardan tarafından bir anda alınacak olduklarını düşündüm. Hatta beş kapık değil, her dini hikâye için birer ruble verirlerdi. Ne yazık ki Yunanlıların bu tür operasyonlara baş vurma ihtiyacı yok: inançlı Rus böylece de onlara yıllar içinde biriktirdiği paraları veriyor"³³.

Her yolculuk yapan gibi Yuvaçev ve diğer hacılar, belki o zamanlar için çok gelişmemiş olan hediyelik eşya, anı eşyası peşine de düşerler.

"Zengin bedesten pazarına bakınca İzmir hatırası bir şeyler almak istediler, fakat şiddetlenen yağmur bizi gemiye geri yolladı.

---

³⁰ Yuvaçev, 1904: 18.

³¹ Gençer, 2012: 50.

³² Baltazzi, 2012: 141.

³³ Yuvaçev, 1904: 18.

Sıradan halk kıyıya gitmiyor ve gemideki yiyecekleri satın alarak idare ediyordu. Sabahtan akşama değin burada gerçek bir pazar vardı! Yağmura ve güvertedeki korkunç çamura karşın Yunanlı seyyar satıcılar süngerler, ceviz, meyve, rahat- lokum, ipek kumaşlar, gül yağı, burada İzmir adıyla ünlenmiş tütsüler, deniz kabuklarından yapılmış eşyalar ve diğer pek çok şey satıyorlardı. Bütün bunların ucuz olduğu söylenemez. Özellikle tütsüler hızla satıldı. İzmir'den kendime İzmir hatırası olabilecek ne alabilirdim? Her hacı kokulu küçük bir reçine parçası yanına almış oldu"³⁴.

Seyahatnamede yer alan İzmir bölümü "Gece yarısı saat 4'te gemimiz demir aldı ve Sakız'a doğru yola çıktı"³⁵ cümlesi ile tamamlanmıştır.

Eserde bundan sonra diğer adalar, oradaki kutsal mekânlar ve Filistin toprakları, Kudüs'ün tasviri yer alır. Yazarın bindiği gemi dönüş yolunda tekrar İzmir'e uğrar.

Eserin 337 nolu sayfasından başlayan 42. Bölümünde İzmir ile ilgili bir kısım daha karşımıza çıkmaktadır. Yazar, böylece dönüş yolculuğunda da İzmir'e tekrar uğramış ve bu nedenle buradaki alt bölüme "Tekrar İzmir'de" (Opyat v Smirne) adını vermiştir.

341 nolu sayfada kısa da olsa İzmir ile ilgili veriler yer almaktadır.

"Ertesi gün... Samos'u sağ tarafta bırakarak gemi İzmir'e doğru yola çıktı. Küçük Asya'nın başkenti yakınlarında bir yere uğramam imkânsızdı. Bağdat yolunu elinde tutan şehrin geleceği devasa olacaktı, fakat şimdilerde bile kendi ticari işlemleriyle göz dolduruyor. Bu şehirde gece gündüz her zaman gürültü var. Mallar yükleniyor ve indiriliyor. Deve kervanlarının trafiği. Arabacılar, hamallar ve tüccarlar. Herkes bağırıyor, el kol hareketleri yapıyor, heyecanlanıyor. Burada Avrupa ve Asya, iki nehir kolu gibi, kendi içlerinde çarpışıyor, köpükleniyor, savruluyor ve binlerce su damlası çevreye saçılıyor. Yunanlılar, Türkler, Yahudiler, Suriyeliler, İtalyanlar, Fransızlar, İngilizler, Almanlar... Burada kim yok ki! Üstelik Doğu Batı ile bir tek İzmir'de çatışmıyor...

Bu sefer İzmir'de çok fazla kalmadık, ancak ilk iki sınıftan yolcular şehrin mağazalarını gezmenin memnuniyet vereceğini belirttiler. Bizim bayanlar gözlerinin gördüğü her şeye baktılar, fakat hiçbir şey almadılar"³⁶.

---

³⁴ Yuvaçev, 2904: 18- 19.

³⁵ Yuvaçev, 1904: 19.

³⁶ Yuvaçev, 1904: 341.

Yuvaçev'in seyahatnamesinin müstakil kitap yayınında sadece 19. Sayfada İzmir'e ait bir fotoğraf yer almaktadır. Fotoğrafa ait açıklayıcı bilgi verilmemiştir. Seyahatnamesinin önsözünde fotoğrafların çoğunluğunun İmparatorluk Ortodoks Filistin Toplumunun zengin koleksiyonundan alındığını belirtilmişse de bu fotoğrafta hangi binanın yer aldığı veya fotoğrafın hangi tarihte çekilmiş olduğu belirtilmemiştir.

Değerlendirme

İvan Pavloviç Yuvaçev yaşadıklarını bir belgesel niteliğinde yazan bir Rus yazardır. Onun şiir dışında yazdıkları genel olarak yaşadıklarından oluşmaktadır. 1904 yılında kitap olarak yayınlanan bu seyahatname genel olarak son dönemde yazılmış, edebi dilin etkin bir şekilde kullanıldığı seyahatname örnekleri arasında yer almaktadır. Ne yazık ki, Rus hacıların çoğunluğunun kaleme aldığı seyahatnamelerde İzmir'in yer almadığı görülmektedir. İlk dönem hac seyahatnamelerinde İzmir ve merkezi yerine çevredeki kutsal mekânlar, Efes ve çevre adalar yer almış, hacılar yazılarında sadece kutsal mekânların tasvirine yer vermişlerdir.

Yuvaçev her ayrıntının önemli olduğuna inanan, yaşadıklarından dolayı insanlara ve çevresine hoş görüyle bakan bir kişiliktir. Onun için inanç körü körüne bir saplanma değil, sorgulama da içerir. Onun dini yazılarında bu sorgulama yer almıştır.

Bu çalışmada yer alan Yuvaçev'in İzmir ve çevresi ile ilgili gözlemlerinin benzeri gözlemler hacının kaleme aldığı çok az seyahatnamede yer almaktadır. Bu tür seyahatnamelerin tespit edilmesi ve onlarda yer alan İzmir ile ilgili bölümlerin belirlenmesinin İzmir araştırmalarına destek vereceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Arhimandrit Avgustin, "Palestinskie obiteli i Rossiya", *Neva*, 2018, S. 6, ss. 237- 254.

Baltazzi, A., "5. 1. İzmir Levanten Kültürü ve Değerleri", *İzmir'de Hristiyan Kültürü ve Mirası*, İzmir, 2012, ss. 141- 159.

Belyayeva, L. N., Zinovyeva, M. K., Nikiforov, M. M., *Bibliografiya periodičeskih izdanij Rossii*, Leningrad, 1959, c. 2, ss. 545-546.

Bokatov 2020, Bokатов, Aleksey Y., "Evolyutsiya obraza pravoslavnogo palmnika v rossiyskoy periodike vtoroy poloviny XIX v.", *Vestnik slavyanskikh kultur*, 2020, S. 56, ss. 30- 44.

Dantsig, B. M., "İz istorii izuçeniya Blijnego Vostoka v Rossii (vtoraya çetvert XVIII v.)", *Oçerki po istorii russkogo Vostokovedeniya, Sbornik IV*, Moskova, 1959, ss. 3- 38.

Fasmer, M., *Etimologičskiy slovar russkogo yazıka*, Moskova, 1987, c. III.

İnanır, Emine, XIII- XVIII. Yüzyıl Rus Seyyahların Hatıralarında Doğu ve Osmanlı'ya Dair izlenimler", *Güney -Doğu Araştırmaları Dergisi*, 2008, S. 13, ss. 1- 12.

Gençer, C. İ., *1840- 1912 yılları arasında İzmir ve Selanik'te kentsel ve mimari değişim, İstanbul Teknik Üniversitesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*. 2012.

Jitin, Ruslan Magometoviç, "Organizatsiya russkogo palomniçestva v Svyatuyu Zemlyu (1858- 1889 gg)", *Vestnik Tambovskogo Universiteta. Seriya. Gumanitarnie nauki*, 2020, c. 25, No 184, ss, 175- 182.

Leskinen, M. V., "Nauçnaya konferentsiya Vrata Tsraegrada: Konstantinopol v istorii i kulture slavyan", *Slavyanskiy Almanah*, 2021, No 1- 2, ss. 540- 549.

Loparev, Hr. M., "Predislovie. Hojdenie Trifona Korobeynikova. 1593- 1594 gg", *Pravoslavniy Palestinskiy sbornik*, c. IX, S. Peterburg, 1889, ss. I- XXXVIII.

Stroganova, E., "Milost i istina. O stihah İvana Pavloviça Yuvaçeva", *Pravoslavnaya Kultura: İstoriya i sovremennost*, Olsztyn, 2016, ss. 251- 256

Stroganova, E. N., "İvan Yuvaçev: Liçnoe i publiçno", *Przeglad Wschodnioeurpejski*, 2017a, S. VIII/1, ss. 91-99.

Stroganova, E. N., *Yuvaçev. İ. P. Dni i godi moey jizni (po materaiam Gosudarstvennogo arhiva Tverskoy Oblasti)*, Moskova, 2017b.

Vasilyev, Panteleymon Vladimiroviç, *Palomniçestvo v rossiyskoy imperii vo vtoroy polovine XIX- naçale XX veka*, S. Peterburg, 2017.

Yuvaçev, İ., "Kurban- Can- Datha, kara- kirgizskaya tsaritsa Alaya", *İstoriçeskiy Vestnik*, 1907, Dekabr, ss. 954-980.

Yuvaçev (Mirolyyubov), İ. P., "Stihi iz rukopisnoy tetradi", *Pravoslavnaya Kultura: İstoriya i sovremennost*, Olsztyn, 2016, ss. 257- 296.

Elektronik Kaynak

ET: 15. 05. 2023.

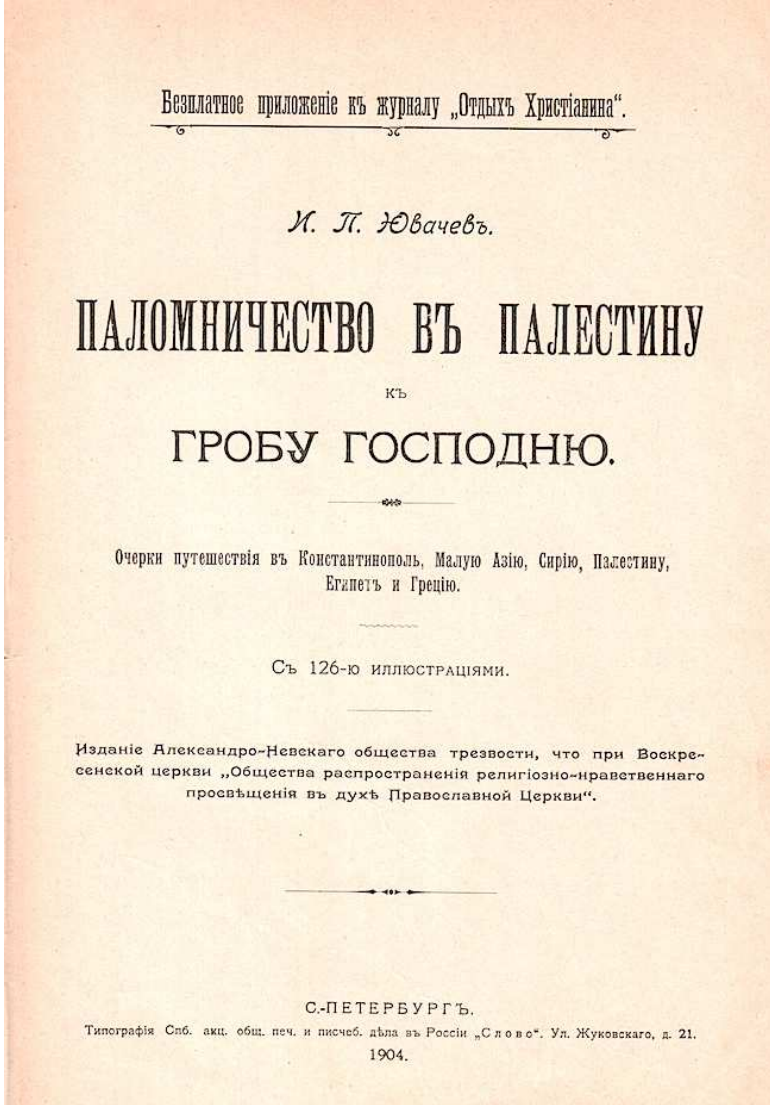
https://biblioclub.ru/index.php?page=author_red&id=93566).

Resimler

Resim 1: İvan Pavloviç Yuvaçev

Resim 2: İ.P. Yuvaçev'in Seyahatnamesinin Kapağı